

Отримано: 16.03.2015 р.

Прорецензовано: 22.03.2015 р.

Прийнято до друку: 30.04.2015 р.

Кнейслер О. В. Теоретико-прагматичні підходи до визначення фінансових потоків / О. В. Кнейслер, Л. З. Шупа // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: збірник наукових праць / ред. кол.: І. Д. Пасічник, О. І. Дем'янчук. – Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. – Випуск 28. – С. 113–118.

УДК 336.6

JEL-класифікація: G39

Кнейслер Ольга Володимирівна,

*доктор економічних наук, професор кафедри фінансів суб'єктів господарювання і страхування
Тернопільського національного економічного університету*

Шупа Леся Зіновіївна,

*аспірант кафедри фінансів суб'єктів господарювання і страхування
Тернопільського національного економічного університету*

ТЕОРЕТИКО-ПРАГМАТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ

У статті систематизовано основні теоретико-прагматичні підходи до трактування фінансових потоків, проведено їх критичний аналіз, визначено переваги та недоліки. З'ясовано характерні особливості фінансових потоків у грошовому кругообігу, виокремлено їх за певними ознаками серед інших економічних понять: грошових потоків, економічних ресурсів, матеріальних потоків, інформаційних потоків, фінансових ресурсів. На основі узагальнення різних підходів до трактування фінансових потоків запропоновано їх авторське визначення.

Ключові слова: фінансові потоки, грошові потоки, грошові кошти, фінансові ресурси, фінансові послуги, економічна природа, фінансова стійкість.

Кнейслер Ольга Владимировна,

*доктор экономических наук, профессор кафедры финансов субъектов хозяйствования и страхования
Тернопольского национального экономического университета*

Шупа Леся Зиновьевна,

*аспирант кафедры финансов субъектов хозяйствования и страхования
Тернопольского национального экономического университета*

**ТЕОРЕТИКО-ПРАГМАТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ
К ОПРЕДЕЛЕНИЮ ФИНАНСОВЫХ ПОТОКОВ**

В статье систематизированы основные теоретико-прагматические подходы к трактовке финансовых потоков, проведен их критический анализ, определены преимущества и недостатки. Выявлены характерные особенности финансовых потоков в денежном круговороте, выделено их по определенным признаках среди других экономических понятий: денежных потоков, экономических ресурсов, материальных потоков, информационных потоков, финансовых ресурсов. На основании обобщения разных подходов к трактовке финансовых потоков предложено их авторское определение.

Ключевые слова: финансовые потоки, денежные потоки, денежные ресурсы, финансовые ресурсы, финансовые услуги, экономическая природа, финансовая устойчивость.

Olga Kneysler,

*Doctor of Economics, Professor of Finance of Entrepreneurial Subjects and Insurance department,
Ternopil National Economic University*

Lesia Shupa,

Aspirant of Finance of Entrepreneurial Subjects and Insurance department, Ternopil National Economic University,

THEORETIC-PRAGMATIC APPROACHES TO THE DEFINITION OF FINANCIAL FLOWS

The basic theoretical and pragmatic approaches to the interpretation of financial flows are systemized in the article. The characteristic features of the financial flows in money circulation are defined and the definition of financial flows is suggested.

Keywords: financial flows, cash flows, financial resources, financial services.

Постановка проблеми. В умовах транзитивної економіки України зростаюча потреба в забезпеченні платоспроможності та фінансової стійкості всіх суб'єктів ринку спонукає до пошуку дієвих механізмів мобілізації ресурсів, прийняття управлінських рішень щодо ефективного їх вкладення у реальні та фінансові активи з метою досягнення основної мети фінансового менеджменту – задоволення інтересів і досягнення добробуту власників. У контексті руху грошових коштів між учасниками фінансових взаємовідносин відбувається процес створення і використання грошових нагромаджень, які набувають

форми фінансових ресурсів і визначають матеріально-речовий зміст функціонування фінансів суб'єктів господарювання. Із трансформацією частини грошових потоків у фінансові ресурси починається вплив фінансів на забезпечення високого рівня національного відтворювального процесу та прискорення соціально-економічного розвитку держави. З огляду на сказане актуальності набуває детальне дослідження економічної природи фінансових потоків, визначення їх місця у грошовому кругообігу з метою формування ефективної системи управління ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам трактування фінансових потоків приділяється дедалі більша увага. Зокрема, дослідженню економічного змісту фінансових потоків присвятили наукові доробки Г. Азаренкова [1]; Ю. Любимцев, В. Дудкін [19]; О. Майборода [20]; Н. Небаба [22]; Ю. Плущевська, Л. Старікова [25] та інші.

Враховуючи напрацювання науковців, зазначимо, що в економічній літературі відсутнє єдине загальноприйняте визначення цього поняття, з'ясування їх складових, джерел формування, моделей функціонування, а натомість, серед науковців ведуться дискусії з цього приводу. Це пояснюється неоднозначністю підходів до розуміння їх сутності, ототожненням з іншими економічними поняттями, що негативно впливає на формування механізму управління ними. Відтак подальшого дослідження потребують наукові підходи до з'ясування сутності фінансових потоків, їх місця у грошовому кругообігу.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є систематизація основних підходів учених-економістів до трактування сутності фінансових потоків, з'ясування їх економічної природи та місця у грошовому кругообігу.

Виклад основного матеріалу. Серед науковців характерні розбіжності у виокремленні основних підходів до трактування «фінансових потоків». Так, одна плеяда учених акцентує увагу на трьох підходах до визначення фінансових потоків, зокрема: 1) як складової логістичної системи; 2) ототожнюючи їх з грошовим потоком; 3) виокремлюючи їх як специфічні грошові потоки [11, с. 202-203; 22, с. 42]. Водночас О. Бондаренко розглядає сутність фінансових потоків за такими трьома сучасними підходами: 1) фінансові потоки у логістичній системі; 2) фінансові потоки в системі фінансового управління суб'єктом господарювання; 3) фінансові потоки у макро- та мікроекономічному середовищі [3, с. 242]. При цьому О. Майборода систематизує визначення фінансових потоків за такими підходами: за першого, фінансовий потік дорівнює грошовому потоку, за другого – фінансовий потік функціонує тільки на макrorівні, за третього – на макrorівні [20]. Усі наведені вище підходи тісно переплітаються, мають багато спільного та певні відмінності. Зупинимось детальніше на їхній характеристиці.

Розглядаючи визначення фінансових потоків у контексті логістичної діяльності, автори досліджують усі види фінансових ресурсів у взаємозв'язку з матеріальними та інформаційними потоками. Так, М. Ваховська стверджує, що «фінансові потоки – це спрямований рух фінансових ресурсів, пов'язаний із рухом матеріального, інформаційного та інших ресурсних потоків як у межах логістичної системи, так і поза нею» [5, с. 25]. Аналогічним є розуміння сутності фінансових потоків у В. Концевої і С. Костенко [14, с. 57]. К. Мельникова визначає фінансовий потік у межах логістичної системи як направлений рух грошових коштів або ресурсів у логістичних системах і між ними, необхідний для забезпечення матеріальних та інформаційних потоків [21, с. 34].

Враховуючи різноманітні трактування фінансових потоків, І. Гуменюк пропонує таке визначення: «фінансові потоки – це безперервний рух фінансових ресурсів і грошових фондів у процесі їх утворення, розподілу та використання, які пов'язані з матеріальними, трудовими та інформаційними потоками для формування основного й оборотного капіталу та забезпечення безперебійності й ефективності діяльності на макро- та мікроекономічному рівні» [8, с. 112]. Така позиція автора розкриває сутність фінансових потоків у логістичній системі як на макро-, так і мікроекономічному рівнях. При цьому Ю. Ланкова, Я. Задорожна зазначають, що логістика виділяє два підходи до вивчення фінансового потоку: 1) фінансовий потік – це будь-яке переміщення фінансових коштів у мікроекономічному або мікроекономічному середовищі; 2) рух фінансових коштів тільки в логістичних системах або між ними [17, с. 179-180].

На нашу думку, такий підхід до визначення фінансових потоків, окрім переваги щодо врахування всіх видів фінансових ресурсів на рівні підприємства, має певні недоліки. Зокрема, фінансові потоки розглядаються виключно у взаємозв'язку з товарними, інформаційними потоками, забезпечуючи рух матеріальних потоків з використанням найбільш ефективних джерел фінансового забезпечення. Однак фінансові ресурси слугують джерелом формування матеріальних і фінансових активів суб'єкта господарювання. Крім того фінансові потоки функціонують не лише у сфері виробництва з наявним матеріальним потоком, але й у сфері послуг, де об'єктом купівлі-продажу може бути специфічний товар – фінансова послуга. А такі фінансові потоки в рамках лінгвістики не вивчаються.

За лінгвістичним підходом не прослідковується чітке розмежування між фінансовими і грошовими потоками, а практично відбувається їх ототожнення. Дотримуючись такої позиції, М. Румянцев у схемі руху логістичних потоків поряд із матеріальними, інформаційними потоками відображає грошовий потік [26, с. 37].

Підтвердженням сказаного вище є визначення грошового потоку, наведеного Ю. Любимцевим і В. Дудкіним, як «акту обміну еквівалентами, вираженими у товарній (у продавця) і в грошовій (у покупця) формі». При цьому автори акцентують увагу на еквівалентності товарного і грошового потоку. Тоді як «фінансовий потік», на їх думку, не є еквівалентним, оскільки вихідна грошова сума поверненню не підлягає [19, с. 39]. Аналогічну точку зору поділяє З. Луцишин і для прикладу таких фінансових потоків наводить «податки з фізичних осіб, які за своєю економічною природою не відшкодовують і не компенсують джерела свого виникнення, і не знаходяться в причинному зв'язку з трансфертними платежами держави» [18, с. 139].

На наш погляд, така позиція є суперечливою і притаманною для функціонування фінансових потоків у сфері державних фінансів. Підтвердженням цьому можуть бути приклади фінансових потоків, які формуються в системі соціального забезпечення, страхового захисту.

Безумовно, для цих фінансових потоків також характерний безеквівалентний обмін, проте джерела формування фінансових ресурсів (вхідні грошові потоки) та напрямки їх використання (вихідні потоки) тісно пов'язані між собою у контексті міжчасового перерозподілу.

За другим підходом фінансові потоки розглядаються як об'єкт управління у фінансовому менеджменті або фінансового управління суб'єктом господарювання. Відповідно, фінансові потоки ототожнюються з грошовими потоками (потоками грошових коштів, платежами). Так, А. Риндін і Г. Шамаєв визначають фінансові потоки як «документально оформлені потоки засобів платежів» [23, с. 13]. Це визначення розкриває сутність грошового потоку, при цьому лише в частині вихідних потоків. Оскільки акцентовано увагу на документальному оформленні платежів, то йдеться про рух коштів із певних рахунків. Подібним є визначення фінансових потоків у С. Росса, який під цим поняттям розуміє «різницю між сумою грошових коштів, які надійшли та перераховані з розрахункового рахунку» [24]. В усіх випадках автори говорять про грошові потоки, ототожнюючи їх із фінансовими, оскільки, з одного боку, грошовий потік прирівнюється до залишку грошових коштів, в іншому – під ним розуміють рух грошових коштів. Відповідно, С. Каламбет та А. Якимова визначають грошовий потік як розподілений у часі приплив і відплив платежів підприємства, тобто рух за рахунками грошових коштів підприємства [12, с. 7]. Такий підхід до з'ясування сутності грошового потоку, на їх думку, є виправданим, оскільки грошові кошти підприємства обліковуються на синтетичних рахунках, де за дебетом відображається надходження коштів, а за кредитом їх витрачання. Виключенням є операція, за якою відбувається оприбуткування грошових коштів із каси на поточний рахунок, або навпаки.

О. Горбунов підкреслює, що «фінансовий потік – це потік витрат або доходів компанії протягом деякого проміжку часу» [7, с. 5]. Разом із цим А. Загородній і Г. Вознюк стверджують, що «фінансовий потік – це сума всіх грошових надходжень і виплат підприємства і компанії за певний період» [9, с. 341]. Однак, потік витрат і доходів, грошові надходження і виплати на підприємстві формують вхідні і вихідні грошові потоки.

В. Бочаров подає визначення фінансового (грошового) потоку як параметру, який відображає «результат руху коштів підприємства за визначений період часу» [4, с. 88]. Результат руху коштів у вигляді різниці між надходженням і вибуттям грошових коштів характеризується показником «чистий грошовий потік», що не розкриває змісту поняття фінансових потоків.

Підбиваючи підсумки за наведеним вище підходом, зазначимо, що за такого розуміння фінансових потоків, їх ототожнення з грошовими потоками, зникає відмінність між грошовими та фінансовими ресурсами, а це суперечить економічній природі останніх.

Відтак, в основу третього підходу покладено фінансові ресурси та капітал як джерела формування фінансових потоків, що дають змогу виокремити останні як «специфічні» грошові. При цьому зазначимо, що одні науковці досліджують поняття «фінансові потоки» на макро- і мікроекономічному рівнях, інші – у сфері державних фінансів і на рівні фінансових ринків, на прикладі різних суб'єктів господарювання й окремих видів діяльності.

Так, Ю. Плущевська, Л. Старікова під фінансовими потоками розуміють «зміни фінансових активів і зобов'язань секторів економіки за період здійснення фінансових операцій» [25, с. 117]. Автори розглядають природу фінансових потоків у процесі кругообігу капіталу, узагальнюючи їх сутність на рівні всіх секторів економіки. Однак, таке визначення не розкриває повністю сутність фінансових потоків, адже, по-перше, фінансові потоки у різних секторах економіки різняться певними особливостями, по-друге, не зрозуміло, чому змінюються лише фінансові активи і передбачено здійснення фінансових операцій, оскільки фінансові потоки обслуговують усі види діяльності.

Загальне макроекономічне визначення фінансових потоків наводить у своїх дослідженнях Н. Небаба, стверджуючи, що «фінансові потоки – це цілеспрямований рух економічних ресурсів у рамках фінансової системи з метою забезпечення безперервного функціонування та розвитку економіки» [22, с. 44]. Проте у подальшому не пояснює сутність економічних ресурсів фінансової системи, не відомо, що автор

має на увазі під цілеспрямованим їх рухом і як цей рух впливає на безперервність функціонування всієї економіки.

На думку З. Боді, Р. Мертона та Р. Хігінса «фінансові потоки» формуються під час переміщення фінансових ресурсів від одних економічних суб'єктів (із надлишком фінансових коштів) до інших (із дефіцитом) через фінансові ринки або фінансових посередників [2, с. 62-63; 28, с. 312]. За такого розуміння поняття фінансових потоків фінансові ресурси розглядаються з позиції «працюючих» грошей, а також у контексті перерозподільчих відносин через систему ринку фінансових послуг і через систему фінансового посередництва [27, с. 55].

Така ж думка щодо розуміння поняття фінансових потоків простежується у дослідженнях М. Крейніної [16]. При цьому, автор поділяє ще іншу позицію, трактуючи фінансові потоки як «напрямки використання фінансових ресурсів». Проте фінансові потоки охоплюють рух фінансових ресурсів не тільки за напрямками використання, але й за джерелами їх формування.

Доречно відзначити, що вітчизняні вчені та ряд сучасних дослідників зарубіжних країн подають визначення фінансових потоків у цілому, охоплюючи одночасно всі сфери економічних відносин. Фінансові потоки, що обслуговують економічні процеси на загальнодержавному рівні і рівні суб'єктів господарювання, різняться джерелами, формами, методами формування та напрямками руху. Тому, врахувавши особливості організації фінансів на макро- і мікрорівні, значна кількість науковців подають визначення фінансових потоків у контексті різних сфер фінансової системи. Така позиція дає можливість конкретизувати та уточнити економічний зміст фінансових потоків окремих суб'єктів економічних відносин.

На рівні суб'єкта господарювання трактує фінансові потоки В. Колеснікова, наголошуючи, що «фінансовий потік – це рух коштів у результаті фінансової діяльності підприємства (надходження коштів від розміщення акцій, випуску облігацій, вибуття коштів унаслідок викупу власних акцій, погашення облігацій, виплати дивідендів)» [13, с. 43]. На нашу думку таке визначення є досить обмеженим, оскільки не враховує рух фінансових ресурсів за іншими видами звичайної діяльності підприємства.

Комплексним є визначення фінансових потоків запропоноване Г. Азаренковою, як «...цілеспрямований рух, зміна (обсягів, типів, форм і видів) фінансових ресурсів певного суб'єкта господарювання, що здійснюються спільно з відповідними його грошовими потоками (еквівалентні фінансові потоки) або без них (безеквівалентні фінансові потоки), але обов'язково з урахуванням фактора часу, та відображає ліквідність зазначених фінансових ресурсів» [1, с. 75]. Автор акцентує увагу на таких суттєвих характеристиках фінансового потоку, як його взаємозв'язок із фактором часу та особливостями формування, розподілу й використання фінансових ресурсів для різних суб'єктів господарювання. Однак, не зрозуміло, як фінансові потоки, а вони називаються автором безеквівалентні, можуть функціонувати без грошових потоків, адже рух і зміну фінансових ресурсів визначають саме грошові потоки як джерела їх формування.

М. Корнеєв, досліджуючи різновиди фінансових потоків окремих суб'єктів фінансового сектору, подає визначення фінансових потоків «як комплекс різнонаправлених фінансових ресурсів в межах їх надходження і вибуття (грошових коштів), розподілених у просторі та часі, для яких характерний цілеспрямований рух, унаслідок якого виникають відповідні відносини, зміна їх обсягів, форм, типів, видів» [15, с. 241]. При цьому, зважаючи на специфіку діяльності окремого суб'єкта фінансового сектору, характеризує два відносно самостійних фінансових потоків страховика: фінансовий потік, що забезпечує страховий захист (виокремлює страхову та інвестиційну діяльність) та потік, що пов'язаний із організацією страхової справи. На нашу думку, поза увагою автора залишилися такі фінансові потоки, які обслуговують фінансову діяльність, пов'язані з операціями із перестрахування.

Т. Гварліані та В. Балакірова розглядають специфіку фінансових потоків страхових компаній на макро- і мікроекономічному рівнях [6, с. 118]. На рівні фінансового ринку виокремлюють фінансовий потік від інвестиційної діяльності страховика, в самій компанії – фінансовий потік від фінансової діяльності. Відтак, грошові потоки страховика поділяють на операційний (поточний страховий), фінансовий та інвестиційний. На їх думку, фінансовий потік – це грошовий потік від фінансової діяльності страховика. Водночас формуються грошові потоки від страхової та інвестиційної діяльності. За такого підходу фінансовий потік є лише одним із грошових потоків страховика за основними видами його діяльності, що звужує розуміння сутності фінансових потоків і не розкриває повністю їх економічної природи.

Враховуючи вищезгадані визначення фінансових потоків, важливо відмітити особливості, за якими окремі вчені-економісти виділяють їх у грошовому кругообігу. Так, одні науковці до вказаних особливостей відносять: безеквівалентний обмін потоками грошових коштів і відсутність причинно-наслідкового зв'язку між вхідними і вихідними грошовими потоками.

Інші вчені в якості характерних особливостей фінансових потоків визначають сферу їх функціонування. При цьому, подані визначення різняться вхідними категоріями – джерелами формування фінансових потоків. В одних трактуваннях – це потоки грошових коштів, у інших – фінансові ресурси.

На нашу думку, визначальною особливістю фінансових потоків є джерело їх формування – фінансові ресурси. Створення та використання фінансових ресурсів, що передбачає одночасно їх рух, забезпечує функціонування фінансових потоків. Відповідно, трактування фінансових потоків як руху фінансових ресурсів у контексті їх використання за певними напрямками, на наш погляд, не розкриває повністю економічний зміст фінансових потоків. Функціонування фінансових потоків базується на системі вхідних і вихідних грошових потоків, які визначають джерела формування та напрямки використання фінансових ресурсів.

Висновки. Проведене вище дослідження економічної природи фінансових потоків дає змогу визначити їх поняття. На нашу думку, фінансові потоки – це впорядкований і систематизований рух фінансових ресурсів суб'єктів господарювання за усіма видами діяльності за певний період часу, який спрямований на досягнення ефективного господарювання. При цьому ефективне управління фінансовими потоками сприятиме забезпеченню платоспроможності і фінансової стійкості господарюючого суб'єкта, отриманню чистого прибутку, задоволенню інтересів власників, зміцненню конкурентних позицій на ринку, зростанню рентабельності й ділової активності, підвищенню репутації та рейтингів серед інших учасників ринкових відносин.

Література:

1. Азаренкова Г. М. Фінансові потоки в системі економічних відносин: монографія / Г. М. Азаренкова. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2006. – 328 с.
2. Боди З. Финансы: учебное пособие / З. Боди, Р. Мертон. – Перев. с англ. М.: Вильямс, 2000. – С. 62–63.
3. Бондаренко О. С. Обґрунтування наукових підходів до визначення фінансових потоків / О. С. Бондаренко // БІЗНЕСІНФОРМ. – 2014. – № 1. – С. 241–248.
4. Бочаров В. В. Финансовый анализ / В. В. Бочаров. – СПб.: Питер, 2001. – 240 с.
5. Ваховська М. Ю. Логістичні потоки: визначення, особливості, параметри / М. Ю. Ваховська М. Ю. // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2008. – № 623. – С. 22–28.
6. Гварлиани Т. Е. Денежные потоки в страховании / Т. Е. Гварлиани, В. Ю. Балакирова. – М. : Финансы и статистика, 2004. – 323 с.
7. Горбунов А. Р. Управление финансовыми потоками: Проект «сборка холдинга» – 3-е изд., доп. и перераб. / А. Р. Горбунов. – М.: Изд-во «Глобус», 2003. – 224 с.
8. Гуменюк І. М. Фінансові потоки агроформувань та управління ними / І. М. Гуменюк // Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. – 2013. – Т. 18. Вип. 3/1. – С. 111–114.
9. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. – К. : Знання, 2007. – 1072 с.
10. Задорожная Я. Г. Экономическая природа и сущность финансовых потоков предприятий / Я. Г. Задорожная // Научно-технический сборник. – 2006. – № 73. – С. 176–180.
11. Івченко І. Ю. Побудова динамічної оптимізаційної моделі фінансових потоків підприємства / І. Ю. Івченко, К. М. В'язовська // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2013. – № 4 (9). – С. 202–208.
12. Каламбет С. В. Управління операційними грошовими потоками підприємства: [монографія] / С. В. Каламбет, А. М. Якімова. – Донецьк : Вид-во Дніпр. нац. університету залізничного транспорту ім. академіка В. Лазаряна, 2009. – 122 с.
13. Колесникова В. М. Управління фінансовими ресурсами підприємства в умовах реформування податкової системи: дис... канд. екон. наук: 08.06.02 / В. М. Колесникова. – Харк. держ. екон. ун-т. – Х., 2002. – 194 с.
14. Концева В. В. Фінансові потоки в логістичних системах / В. В. Концева, С. С. Костенко // Вісник Національного транспортного університету. – 2009. – № 19. – С. 56–58.
15. Корнєєв М. В. Фінансові потоки окремих суб'єктів ринку в умовах переходу до фінансової економіки / М. В. Корнєєв // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.16. – С. 240–248.
16. Крейнина М. Н. Финансовый менеджмент / М. Н. Крейнина – 2-е изд-ие. – М. : «Дело и Сервис», 2001. – 400 с.
17. Ланкова Ю. В. Фінансові потоки в логістичній діяльності підприємства / Ю. В. Ланкова // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2011. – № 2. – С. 25–27.
18. Луцишин З. Трансформація світової фінансової системи в умовах глобалізації: [монографія] / З. Луцишин – К. : Видавничий центр «Друк». – 2002. – 320 с.
19. Любимцев Ю. Финансовые потоки как объект индикативного планирования и регулирования / Ю. Любимцев, В. Дудкин // Российский экономический журнал. – 1998. – № 3. – С. 38–47.
20. Майборода О. В. Управління фінансовими потоками підприємства: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / О. В. Майборода. – Суми, УАБС НБУ, 2006. – 20 с.
21. Мельникова К. В. Фінансові потоки в логістичних системах / К. В. Мельникова. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2008. – 84 с.
22. Небаба Н. О. Фінансові потоки: сутність, підходи до визначення / Н. О. Небаба // Вісник української академії банківської справи. – 2011. – № 2 (31). – С. 42–45.
23. Организация финансового менеджмента на предприятии / А. Г. Рындин, Г. А. Шамаев. – М. : Русская Деловая Литература. – 1997. – 352 с.

24. Основы корпоративных финансов / С. Росс, Р. Вестерфилд, Б. Джордан // Пер. с англ. – М. : Лаборатория Базовых Знаний. – 2000. – 720 с.
25. Плущевская Ю. Исследование финансовых потоков в Российской экономике / Ю. Плущевская, Л. Старикова // Вопросы экономики. – 1997. – № 12. – С. 117–131.
26. Румянцев Н. В. Моделирование гибких производственно-логистических систем: [монография] / Н. В. Румянцев. – Донецк : ДонНУ, 2004. – 222 с.
27. Хавтур О. В. Фінансові потоки страхових компаній в умовах трансформації економіки України: дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / О. В. Хавтур. – Тернопіль, ТАНГ, 2004. – 209 с.
28. Higgins Robert C. Analysis for Financial Management with S&P bind-in card / Robert C. Higgins. – N.Y. : Finance market, 2011. – 869 с.